

Z HISTORIE MYSLIVOSTI NA PANSTVÍ OPOČENSKÉM

Panství opočenské bylo poměrně rozsáhlým majetkem. Kolem roku 1830 mělo, včetně statku Skalky, 10.175 hektarů dominikální půdy, z toho bylo asi 4.840 ha vrchnostenských lesů. Celková výměra lesů na panství, včetně poddanských, byla v této době asi 6880 ha.¹⁾ Lesy opočenské se rozprostíraly od zemských hranic na vrcholcích Orlických hor až do rovinných krajů kolem řeky Orlice v blízkosti Hradce Králové. V důsledku toho byly na majetku vlastně dva druhy lesů, totiž horské lesy s převahou jehličnatých porostů s příměsí buku, a proti nim lesy v nižších polohách, kde převládaly podle půdních poměrů buďto listnaté porosty, dlouhá léta obhospodařované jako pařeziny, nebo na písčitých lokalitách bory. Intenzivnímu pěstování myslivosti byly určeny především tyto listnaté porosty v nížinách, avšak ani ve vyšších polohách nebyla opomíjena, neboť myslivost byla na panství opočenském, stejně jako na jiných majetcích, nejdříve hlavní lesnickou činností a teprve během doby ustoupila na druhé místo a hlavním předmětem zájmu a také zdrojem příjmů se stala produkce dříví.

Opočensko bylo význačné svojí myslivostí již od dob středověku. Nejstarší doklady o myslivosti, které se podařilo nalézt, sahají do 16. století. V 80. letech 16. století, kdy Deštné a okolí bylo součástí panství opočenského, si majitel sousedního panství solnického, Martin z Vlkanova, činil neoprávněně nároky na lesy v okolí Deštného a Solničtí vykáceli nějaké dříví za Deštným nad potokem Psincem a mezi horou Sedmíhradskou (nyní zvanou Deštná) a Doupnitou.²⁾ V nastalých sporech byl v roce 1585 vyslán komorník desk zemských, Jan Římský, aby zjistil původní hranice mezi oběma majetky.³⁾ Ve své zprávě o „spatření gruntů“ uvádí, jak byl veden ze vsi Deštného skrze lesy až k potoku Psinci pod vrch hory Sedmíhradské a dále přes potůček, který slove v Rasuškách, „až ke kamenu velikému, vyrostlému co skála, který slove Marušin.“ Komorník pak dále popisuje svoji cestu v horách, poznamenává, že to bylo „vejše než náleží komorníka vísti“. Při pochůzce kromě zhlédnutí starých i nově udělaných „lízů“, hraničních znamení na stromech, komorník vyslechl také svědky, vesměs myslivce z panství opočenského, „lidi staré, věkem sešlé“, kteří dosvědčovali, že tyto lesy patřily k Opočnu, neboť zvěř, kterou zde ulovili, odevzdávali do Opočna. Tak starý myslivce Řehoř Mejnuš z Křivíc vyznal, že v místě proti Marušinu kameni, kde v bahnech vzniká psínský potok, jednou na čekané v jedné hodině zastřelil jelena a medvěda a mnoho jiné

zvěře za padesát let pobil, i jednoho rysa. Urban Smola z Olešnice udával, že před 58 lety pomáhal nakládat na vůz tři jeleny, které v jednom půl dni na vrchu hory Sedmíhradské zastřelil Jan Vanovský. Václav Damirovský z Olešnice vypovídal, že před více než 50 lety Jíra Brožků z Dlouhého zastřelil na vrchu hory Sedmíhradské velkého medvěda, jeho přední nohy měřili pasem a byly tlusté jako člověk vpáli. Petr Vinklát z Olešnice vzpomínal, že před 60 lety tu s jinými pěti myslivci naháněl zvěř Janu Trčkoví v těch místech blízko Marušina kamene a pán na tom kamenu seděl a čekal na zvěř; poznamenává, že to bylo když pán byl mlád, dříve než se oženil. Myslivce Mikuláš z Olešnice oznámil, že před šesti lety tu blízko u Mezního potoka, který teče s vrchu hory Sedmíhradské do řeky Orlice, s myslivcem Tobíášem z Olešnice psy ušval velkého jelena; tehdy zde zastřelil i tetřeva. Mikeš Soukup z Řek s Petrem Bartákovým z Nedvězího tu před pěti lety v lomech a sněhových závějích dobývali kuny. Prováděla se zde však i čížba. Matěj Kutina z Rovného vypovídal, že zde měli udělaná čihadla a že na lep chycené ptáky odváděli do Opočna. Aby mohli svá čihadla nalézt, dělali si na stromech lizy, kříže i jiná znamení, takže celá hora byla všemi směry značena, protože na ní bývalo mnoho čihadel a „aby pro velikost hor trefiti mohli“. Podobné značky si dělávali i myslivci, neboť „chodě po té vrch hoře Sedmíhradský, když mu se trefilo zvíře zabít i nechtěje ho tu nechatí, i jdouc od něho pro pomocníky, chtěje aby k němu zase trefil, všelijaká znamení, lizy, mezování dělati musí.“

Uvedené doklady nás seznamují s lovenou zvěří v Orlických horách v 16. století a též leccos napovídají o způsobu honby. Samozřejmě výčet druhů zvěře není úplný, neboť záznamy, z nichž jsou tyto údaje čerpány, vznikly pro jiné účely, totiž jako svědectví ve sporu o majetkové hranice. Z 16. století však máme i jiné prameny, v nichž jsou údaje o myslivosti.

V urbáři z roku 1542 je uvedena roboty obyvatel obcí Plasnice a Šediviny takto: „Ti všichni lidé svrchu psaní za robotu mají míti, aby na lov na velkou i malou zvěř chodili a s koňmi tenata vozili a proklesty k honům a lovům z dělali.“⁴⁾ A při prodeji vsí Kamenice a Spáleníště se v oceňní asi z roku 1596 uvádí „též na týchž gruntech a v těch lesích od ptactva, koroptví, zajíců s dostatkem jest, časem i velká zvěř se tam nachází; též jsou povinni poddaní na loby na hony všelijaké choditi, kdež se jim koliv rozkáže.“⁵⁾ Právo užívání myslivosti si samozřejmě vyhrazoval majitel panství pro sebe. Proto čteme v hamfeštu pro skláře Jiříka Kellera v Deštném, vydaném Janem Rudolfem Trčkou z Lípy a zapsaném v urbáři z roku 1598: „Taky všeckny jiny věci, myslivost, štvání, střilení, honění, velky ptactvo lapání, jako tetřevy, tetřívky, bažanty, jeřábky a jakž může jmenováno býti, sumou co by všelijaké zvěři která může jmenována býti, na škodu a překážku bylo, on, čeledě, lidi a potomci jeho s pokojem nechali a v tom sobě žádně moci a zvůle nečinili...“, mohl však „časů pod

zinného na ptáky líčiti, na lepy, pletky na jeho gruntech bez překážky
užívati“.⁶⁾

Ustanovení opočenského urbáře z roku 1598 se zabývá bobry v Orlici; podle něho obyvatelé Nepasic a Blešna byli povinni lapati lososy a zabíjeti bobry; za každého odvedeného lososa nebo bobra měli dostat 15 grošů.⁷⁾ Podobně je zapsáno u obce Štěnkova: „... více platí losos a bobrový stroj, nohy a vocas, takovým způsobem, když přinesou, dávatí se jim má, jako nepasickým rybářům, za vocas bobrový XV gr.“ Bobři byli tehdy počítáni mezi ryby, jak se dovídáme z ocenění panství opočenského v roce 1636, kde se uvádí v rubrice „Potokové nebo vodotočiny... v těch rozličné ryby, štiky, kapry, cejny, jezuvata, boleny, vokouní, mníky, sumy, bobry“.⁸⁾

Ze škodné zvěře se vyskytovala i divoká kočka, objevovali se vlci, kteří byli jednak střílení, jednak chytáni do vlčích jam; v popise hranic z roku 1642 se uvádí vlčí jáma u Vojenic,⁹⁾ popis z roku 1737 zaznamenává vlčí jámy u lesa Satky a v revíru Bolehošť.¹⁰⁾ V lednu 1730 referoval dvorní myslivce majitel, že několik vlků přeběhlo z císařského panství a škodí zvěři, v Sedloňově že strhli srnu a sežrali.¹¹⁾ Velmi hojně se vyskytoval orel, běžnou byla i volavka.

Jaká zvěř se lovila v těchto dobách, udává taxa z roku 1636: „Zvoli k myslivosti jak na polích tak v lesích, jest toho k zalíbení vrchnosti zvěří vysoké, černé, červené, zajíců dostatek, tak i pernaté v slušnosti.“¹²⁾

Pro chování zvěře byly na Opočensku obory. První zmínka o oboře je k roku 1590,¹³⁾ v urbáři z roku 1598 je popsána takto: „Pod zámkem Opočnem jest vobora veliká, tesy ohražená a šindelem pobitá, v kteréž nemáo lesu dubového a luk jest. A té obory jest při nejmenším ohražené za 2 lány rolí. V kteréž se zvěři, volův i jiného koňského, přes léto i přes zimu ne málo přechovati může. A ta obora za nemalou z vobor se pokládá býti.“¹⁴⁾ Obora pak byla ještě znamenitě rozšiřována v roce 1617 a 1630, kdy „léta Páně 1630 od vsi této Mokrého s jistým jeho milostí pána pana Jana Rudolfa hraběte Trčky z Lípy bylo nemáo luk a rolí do vobory nimi vhrazeno, mezi nimiž i pastviště obecní pojato jest“. Dřívějším uživatelům byla za pozemky dána náhrada, totiž „kopec slove Horka, smejcenej všecken, oddán a k dědičnému užívání odveden jest“.¹⁵⁾ Podle taxy z roku 1636 měřila „obora pod zámkem, vůkol jakž v své okrouhlosti na $\frac{3}{4}$ a půl čtvrti míle vdýlky a na šíř čtvrt míle, ta v sobě zavírá 48 lánů 172 provazců, jest tesy obloučena a trny svrchu obložena, pro zvěř vysokou, jeleňy a danieliky... v té oboře rolí a luk, na kterých loňského roku dle hodnověrné zprávy přes tisíc vozův sena, a votavy polovice i víc bylo. Ale táž dobytken lidským [tj. selským] před lidem vojenským uhnaným, vypasena, tu se pak toliko pokládá 800 vozův a za každý vůz po 45 groších míšeňských...“.¹⁶⁾ V oboře se pásli i hovězí dobytek z panských dvorů,

pulického, vranovského a tošovského. V 18. století se mluvívá obvykle o dvou oborách — staré a nové.¹⁷⁾

Mimo oboru byly též bažantnice „kdež se bažantkům zasejpati dává“, ocenění panství z roku 1636 jich uvádí pět. V této taxe panství opočenského se dále uvádí: „Za městem Opočnem jest ptáčnice, jinak fogelhaus, od kamene, kdež se bažanti a koroptve na živě chovají, vystavený, při němž komory přizděny, sítí struněnou i vazbovou dole i nahoře dobře opatřeny, aby se ptáci netloukli; pro ptáčníka světnička a komora, a při též ptáčnici ohrada prostranná, zdi vůkol obehnaná, pro chování dříví.“ Mimo ni tu byl „jagrhaus; tejkajíce se dvoru pod zámekem, od kamene vystavený, se 5 komorami na podkroví pro jestřáby, v nichž nyní živý vorel. Při témž dva dosti obdýlny i široky, roubením obehnané, pro chrty a vohaře placy, v jednom komory dvě, v druhém tři pro zavření chrtů. A pro myslivce svět-nice“.¹⁸⁾

Podle inventáře panství z roku 1694 bylo v myslivně u polesného toto náradí: 4 velké konopné sítě po 600 sázích, 2 koudelné 400 sáhů dlouhé, 3 staré vlčí sítě, 20 nových zaječích sítí po 40 sázích, větší množství starých sítí, dále 2 sítě plátěné, síčka na kuny, 35 sítí na skřivany s provazy a příslušenstvím, 2 páry ptačích sítí, 2 sítě na kachny a smyčky s obojky pro psy. Psů je zde zaznamenáno 75, z toho 4 angličtí psi, 12 chrtů, 20 psic, 3 stavěcí psi, 28 ohařů aj.

Zvláštní péče byla věnována chovu bažantů a koroptví, jak se o tom dovídáme z instrukcí pro lesní personál. Již v roce 1651 byl zvláštní zřízenec, který měl na starosti bažanty.¹⁹⁾ Měl je pilně opatrovat, zvláště v létě, kdy slepice snášejí a sedí na vejcích; měl držet potřebné kohouty u slepic a ničit škodnou. Aby nebyla při senoseči vejce zničena, měla být hnězda vyznačena, obsečena a jestliže slepice utekla a nevrátila se, měl bažantník vejce včas posbírat a nechat je vasedět domácími slepicemi. Podle instrukce z r. 1704 měli hajní udržovat bažanty v dostatečné vzdálenosti od hranic, tam chycené měli přenést na jistější místa. To se mělo provést od 16. srpna do 16. října a vedlejší zásypy při hranicích měly být zrušeny a krmivo mělo být přeneseno do zásypů uprostřed revírů. Zásyp krmiva se měl provádět každých 14 dní neb 3 týdny a o krmení se měl vést rejstřík. Bažantům se mělo řádně sypat, již od sv. Martina, případně všech svatých; když přišel brzy snít, až do konce května.²⁰⁾ Bažanti se měli pečlivě vést v evidenci. Na začátku 18. století bylo nejvíce bažantů v Mochovském revíru, kde se udržela bažantnice až do nejnovější doby, dále pak v Moker-ském a Mezříčském revíru. V roce 1727 byl stav 439 kohoutů a 1507 slepic, celkem 1946 kusů.²¹⁾ Instrukce z roku 1743 nařizovala, že napříště nesmí být prodána bez výslovného povolení majitele žádná bažantí slepice, ani mrtvá, tím méně živá, ale všichni bažanti na panství, kromě určitého území u Opočna, měli být pochyťáni a po osmidenním držení v komorách

vysazení do nové bažantnice k rozmnožení tamějšího osazení.²²⁾ Na mapě opočenského panství z počátku 19. století je zaznamenáno 14 bažantnic: Hájek, Lhotecká, Vrancovská, Mochov, Tošovská, Štěpnice, Pšeničná, Poříč, Nová, hráz Podvinického rybníka, Podvinická bažantnice, Rokytová, Záběžná, Opočenská.²³⁾

Péče o bažanty a jejich chov přetrval až do nejnovější doby. Pro chov zůstala stará mochovská bažantnice, která podle hospodářského plánu z r. 1945 tvoří komoru nízké zvěře, hlavně bažantů, ale i srnčího, pro celé široké okolí. Každoročně vydávala podle úrodnosti toho kterého roku při dvoudenním honebním programu 1.000 — 2.000 kusů nízké zvěře, převážně bažantů. Zdejší bažant byl křížencem mongola s torquatem, v 30. letech 20. století byl zaveden nově z Anglie verzicolor.²⁴⁾

Podobně jako bažantům byla značná péče věnována i chovu koroptví. I ony měly být v blízkosti hranic chytány a uzavírány. Majitel si však vyhradil, že v tzv. opočenském okrsku neb revíru, totiž od Dobrušky po Mělčany, Podchlumí, Trnov, Zádolí, Přepychy, Mokré, zde včetně celé staré obory, pčtom zase k rybníku Třtina po Pohoří, Pulice a zase k Dobrušce, nesmí být chytány žádné koroptve. Kdyby polní myslivec v tomto zakázaném okrsku něco chytl, nebo kdyby zde jen dohledával koroptve, měl být potrestán kromě ztráty odměny za odchyt ještě posazením na osla nebo jiným trestem.²⁵⁾ V instrukci z roku 1743 byl pak tento zákaz rozšířen i na zvěř srnčí a zajíce. Tento obvod, ještě s dalšími místy, měl být každým časem šetřen a uchovávan v klidu pro potěšení majitele. Koroptve pro panskou potřebu i na prodej chytali polní myslivci. Kde bylo málo koroptví, měli být z každého chyceného hejna jedna stará a jedna mladá slepice a s nimi dva kohouti opět vypuštěni do polí.²⁶⁾ Aby se koroptve lépe držely, měla být, zvláště v rovinách, zachována všechna vhodná křoviska, panská i poddanská, a nesmělo z nich být nic vyklučeno. Pro chytání koroptví bylo zakázáno používání tak zvaných vysokých sítí, které se špatně vztyčovaly a při špatném větru bylo chytání neproveditelné a i při nejlepším počasí se nikdy celé hejno nechytí, ale je rozbito a chyčené koroptve bývají značně poškozeny.²⁷⁾

Drobní ptáci, jako kvíčaly, dlask, chocholouš a jiní, byli chytáni čížbou; v horách byl ptáčník, který dostával plat 10 zlatých, v dolních revírech byl rovněž jeden ptáčník.²⁸⁾

Bylo též zakázáno střílet divoké husy a kačeny na rybnících Broumar Bezděk a několika dalších, které měly zůstat pro lovy vrchnosti. Myslivci mohli „v svém čase“ střílet silné jeleny, černou zvěř a srnčí, i za nepřítomnosti vrchnosti, za niž měla být zvěřina posílána, nebo dle uvážení prodána. V lese Chlum a v Jenkovicím revíru, které si vrchnost vyhradila, se po několika let neměl střílet žádný srnec a na celém panství bylo zakázáno střílet zajíce.²⁹⁾ Podle instrukce z r. 1743 směl perso-

nál střílet dobré jeleny v horách, v Krahulčí a Štĕnkovském revíru, jinde ale jen s výslovným povolením majitele. V 17. až 18. století bylo hodně vysoké zvěře v dolních, rovinnatých terénech. U lesa Dehetniku byly na louce dva duby, „na nich žebřík stával, po kterém myslivci na sedění lízávali“.³⁰⁾ Lesmistr měl dvakrát do roka doplňovat slaniska, zejména na takových místech, kde nemohli přijít pytláci, rovněž v oboře, kde měl také nechat navozit pro jeleny a daňky patričné množství sena.³¹⁾ Podle instrukce z r. 1727 měly být lízy v rovinně počátkem května, v horách v polovině června vždy zrušeny a koncem září se měly vždy zase obnovit. Měly se také postavit seníky pro zvěř, v lese Křivíně v Manském dole pro srnčí, další pro jeleny v Mitrově, kde zvláště v letním čase přebíhala vysoká ze strany Častolovic, a třetí měl být zbudován v lese Krahulčí. Seníky měly být na zkoušku, zda se jejich umístěním u zvěře něco získá.³²⁾ Personál měl dbát, aby zvěř nepřebíhala do cizích lesů, proto kromě vyměřených zásypů měla mít zvěř také postaráno o klid. V horách se mělo dbát na to, aby nebylo dříví káceno najednou ve všech revírech, ale v jednom po druhém, tak, aby zvěř mohla najít v těch ostatních útočiště.³³⁾ Vysoký stav zvěře působil samozřejmě značné škody na polích a lukách, což vedlo k velkým a dlouhým sporům poddaných s vrchností.³⁴⁾ V historických pramenech jsou zaznamenány i škody zvěří, které způsobila v lesích. Zařizovací elaborát z roku 1800 zaznamenává, že v lese Bory v revíru Ledeckém a Bolehoštském jsou špatné smrky, ruinované od zvěře.³⁵⁾

O rozmístění vysoké i jiné zvěře uvádím pro srovnání dvě tabulky:³⁶⁾

Stav zvěře vysoké a srnčí z května 1730, jak byl nalezen při jarní vltizaci v jednotlivých revírech, resp. tratích:

revír, trať	jelen	laň	srnčí	Poznámka
Frymburk	—	3	20	
Olešnice	5	13	10	
Sedloňov	4	15	5	
Halín	—	—	8	
Ochoz	—	—	12	
Chlum	—	—	20	
Mejta	—	—	4	
Babí	—	—	2	
Křivína	3	7	24	
Bory	1	8	15	1 kus černé
Ledce	2	14	15	
Štĕnkov	1	6	—	2 kusy černé
Jeníkovice	3	9	46	
	19	75	181	

Stav zvěře na opočenském velkostátku k 31. VII. 1882:

revír	jelen	laň	kolouch	srnec	srna	srnče	zajíc	bažant	koroptev
Obora							60		50
Bolehošť		4	10	4	100				50
Ledce		5	8	7	200		30		140
Mochov		24	46	20	900		1000		1600
Halín							90		70
Skalka		2	5	2	230		12		170
Frymburk			5	14	5	40			50
Sedloňov	9	79	18	16	33	20	70		40
Sedloňov přech.	5	16	4	3	5	1			
Kunštát				10	23	11	15		
Kunštát. přech.	3	7	2	3	4	1			
celkem	17	102	24	72	148	71	1705	1042	2170

Poznámka: Kromě toho bylo v Oboře 17 daňků, 43 danělek, 17 daňčat a 6 muflonů, 16 mufloních ovcí a 10 mláďat. V Sedloňově bylo též 20 tetřivků a 10 jeřábků, v Kunštátě 10 tetřivků a 10 jeřábků.

Srovnáním údajů o vysoké z obou tabulek zjistíme, že počet zůstal přibližně stejný, nepočítáme-li přebíhavou zvěř, avšak zvěř se z dolních revírů stáhla do hor. Důsledek toho byl ten, že koncem 19. století byly značné škody loupáním v revírech Frymburk, Trčkov (zvaný též Kunštát) a zvláště v Sedloňově. Podle lokálního zjištění z roku 1895 byly v Sedloňově poškozeny smrkové porosty na ploše asi 318 ha; podle elaborátu z roku 1904 byly nejvíce poškozené porosty vyloučeny z hospodaření na ploše 127 ha. Tyto mladé porosty byly smýceny a znovu zalesněny. Poškozené porosty pak značně trpěly sněhem a jinovatkou, takže byla vážně ohrožena existence lesa. Odstřelem byl stav zvěře redukován, takže na začátku 20. století se vysoká stala pouze zvěří přecházející, hlavně z Kladska, a škody již nenabývaly většího rozsahu.³⁷⁾

V polovině 19. století byla v oboře chována též cizokrajná zvěř, z níž se však udržel jen jelen viržinský, jehož zde v roce 1857 byly 4 kusy, roku 1895 pak 12 kusů, totiž 5 jelenů, 5 laní a 2 kolouši. V roce 1895 se udává plocha obory 213 ha se stavem 12 kusů vysoké (jelen viržinský) a 73 kusy daňčí zvěře. Stav byl označován za vyhovující s poznámkou, že více zvěře by se již neuzivilo.³⁸⁾

Instrukce vydávané pro lesní personál obsahují též řadu ustanovení, která se týkají pytláků. Dvorní myslivec s polesným, myslivci a hajnými měli střežit zvěř a hlavně bažanty před pytláky a každou krádež, byť i jen jediného zajíce nebo bažanta měli oznámit vrchnosti k potrestání jako nejhorší zlo („qua extremum malum“).³⁹⁾ Aby cizí, na panství se potloukající pytláci byli vyhubeni, měl každý sedlák, který by takového pytláka přivedl, dostat sud piva. Každoročně se měly provádět u sedláků prohlídky a kdyby byly nalezeny nějaké samostřily nebo jiné nástroje, jimiž je možno skoliti, stříletí nebo chytati zvěř, měl je lesmistr odebrat a podle okolností také oznámit provinilce vrchnosti k potrestání. Sedláci nesměli chovat psy, lesmistr měl nechat odstřelit toulavé nebo pobíhající psy a sedlák, jemuž pes patřil, měl zaplatit zástřelné, případně ještě být potrestán.⁴⁰⁾ Na konci 16. století bylo nařízeno, že psi musí být „s jednou uřatou nohou na řetězích chováni“.⁴¹⁾

Za pytláctví bývaly značné tresty, např. v roce 1758 dostal sedlák pokutu 8 zl. 10 krejc. za chycení zajíce, kterého šval se psem. V roce 1847 byl potrestán pytlák za kladení ok v Bolehošti 10 dny tuhého vězení, jiný byl potrestán za krádež zvěře 10 ranami holí a třítýdenním vězením a čeledín, který mu pomáhal, dostal 10 ran holí a 12 dní vězení.⁴²⁾

Poznamenejme ještě, že svého největšího rozkvětu a vrcholu dosáhla myslivost na opočenském panství v polovině 18. století, kdy zde byly pořádný okázalé hony za účasti císaře a předních šlechticů. Při nich bývalo postřeleno ohromné množství zvěře, jež se počítalo na desítky tisíc kusů. Ovšem to byly výsledky individuální, které nemohou být pokládány za pravidlo, neboť víme, že tehdy bývala zvěř sháněna stovkami a tisíci honců, svázena i z jiných panství a pak před střelci vypouštěna.⁴³⁾

Jaká zvěř se na panství opočenském vyskytovala, dovidáme se z účetního materiálu, kde jsou výkazy odstřelu, resp. zástřelného. Nejstarší účty jsou dochovány z počátku 17. století, které nám umožňují udělat si představu o myslivosti na Opočensku v této době.⁴⁴⁾

V roce 1617 bylo personálu vyplaceno zástřelné za tuto ulovenou zvěř užitkovou: 2 laně (jedna z nich v Krňovicích), 3 prasata, 11 sviní, 8 srnců, 23 srn, 1 srnče, 178 zajíců, 150 bažantů, 1 slepička (asi bažantí), 45 koropty, 39 křepelek, 10 tetřevů (z toho 5 v Olešnici), 65 jeřábků (pokud je možno lokalizovat, bylo střeleno 23 v okolí Olešnice, v horách bez bližšího údaje 5, v okolí Krounova 8, Osečnice 8, Lomů 4), 15 houserů, 12 hus, 7 káčerů, 29 kachen, 304 káčat, 122 lysek, 35 roháčů, 128 bukačů, 35 holubů, 10 hrdliček, 10 kvíčal, 14 strnadů, 166 skřvanů a 1 mandelík. Zástřelné bylo vypláceno v této výši: za 1 prase neb sviní 15—20 grošů, za srnce nebo srnu 15 grošů, za tetřeva 15 gr., za jeřábka 8 gr., za bažanta 1½ gr., za káče 1—4 gr., za zajíce 1 denár. Byli však také kupováni tetřevi (à 30 gr.) a jeřábci (à 15 gr.), vesměs z Olešnice. Ovšem uvedený přehled ne-

zahrnuje veškerou ulovenou zvěř, není zde uvedena zvěř střelená majitelem a jeho hosty, nýbrž jen ta, za níž bylo zapláceno zástřelné personálu.

V témže roce byla ulovena následující škodná: 1 bobr, 42 tchořů, 8 kun, 40 lišek, 1 rys (v Rozkoši), 2 kocouři a 12 koček (zřejmě se jedná o kočky divoké), 69 veverek, 11 kolčav, 4 orli (z toho 3 v Olešnici) a 12 orlic, 35 volavek, 1 krkavec, 2 výři, 23 krahujců, 166 kání, 91 jestřábů, 1 žluva, 13 kulichů, 1 pochop, 1 ostřížek a 2 ostříži. Zástřelné bylo placeno za rysa 30 grošů, bobra 45 gr., lišku 5 gr., orlici 7½ gr., jestřába 5 gr., káně 3 groše. Zástřelné za škodnou dostávali kromě vlastního mysliveckého personálu i rychtáři.

Záznamy z dalších let, pokud je dochován archívní materiál, udávají celkem obdobné poměry. Ze vzácnější zvěře byly v roce 1635 uloveny 2 divoké kočky a 1 vlk ve Slavětíně (zástřelné za něj 1 kopa gr.), v roce 1637 to byl 1 vlk, 1 divoká kočka (zástřelné za ni 20 grošů), 4 bobři v Krňovicích (zástřelné 1 kopa 30 gr. za kus), 1 vydra (zástřelné 1 kopa gr.), v Dobřanách 2 tetřevi, v Olešnici rovněž 2. Ve druhém pololetí roku 1637 byly střeleny 2 kusy černé, 3 divoké kočky, 4 bobři, v Dobřanách 4 tetřevi (zástřelné 1 kopa za kus), v Olešnici 2 tetřevi. Celkem bylo na zástřelném vypláceno v tomto pololetí 103 kopy 8 gr. 4 den.

V roce 1642 byli střeleni 3 vici (jeden v horách, jeden v Hrádku, jeden mladý v Doubravici; zástřelné za vlka bylo 1 kopa 30 gr.), 2 bobři (v Krňovicích a Nepasicích). Orel se objevoval i v Ledcích. Lišky stíhala prašivina, za takovou lišku bylo vypláceno 20 gr. V témže roce bylo střeleno též 7 vyder (v Ledcích, Krňovicích, Mokrému; zástřelné 1 kopa gr. za kus), 1 divoký kocour, 2 jeleni v Olešnici, 15 kusů černé (Krňovice 9, Ledce 1, Krahulčí 2, ostatní bez údaje místa; černá je zde vesměs označena jako kanec nebo kanec divoký).

O jednotlivých druzích zvěře budiž připojeno několik poznámek.⁴⁵⁾ V 18. století se běžně vyskytovala vysoká a to, jak již bylo uvedeno, v horských i nížinných revírech, např. v roce 1767 byli složeni v Sedloňovském revíru 2 jeleni, v Olešnici 1, ve Frymburku 5 kusů holé, kdežto v dolních revírech 9 jelenů a 11 kusů holé. V roce 1782 byly odstřelily vysoké dle jednotlivých revírů takovoto: horské revíry — jeleni: Frymburk 1, Sedloňov 1, holá: Frymburk 3, Olešnice 1; tzv. dolní revíry — jeleni: Bolehošť 2, Ledce 1, Mochov 9, Vodětín 1, holá: Bolehošť 9, Ledce 7, Mochov 3. Průměrný roční odstřel byl asi 10 jelenů a 15 kusů holé, ovšem se značnými výkyvy; největší odstřel jelenů byl v r. 1761 — 30 kusů, a holé v r. 1771 — 49 kusů. Po roce 1820 nastal značný úbytek vysoké, takže tato ze zdejších lesů téměř mizí, znovu se pak objevuje po roce 1860, ovšem to již jen v horských revírech a ve 20. století se stala i na těchto místech jen zvěří přebíhající. Daňčí zvěř byla pěstována v oboře po celé 18. a 19. století až do nejnovejší doby; průměrné odstřely byly 15—20 kusů, nejvíce 74 v roce 1834.

V 80. letech 19. století byli po několik let v oboře i mufloni, v roce 1882 bylo složeno 20 kusů. Černá zvěř se běžně vyskytovala do 70. let 18. století, pak úplně mizí; největší odstřel byl v roce 1752 — 84 kusy. Srnčí bylo běžnou zvěří ve všech revírech, největší odstřel byl v roce 1735 — 112 kusů a pak 1914 — 120 kusů.

Průměrný odstřel zajíců se v 18. století pohyboval od 200 do 500 kusů ročně, ovšem se značnými výkyvy, např. v r. 1747 to bylo jen 7 kusů, kdežto v r. 1753 bylo dosaženo největšího počtu 4.145 zajíců a v r. 1758 opět počet úlovků rapidně poklesl — na 19 kusů. V novější době, od 2. poloviny minulého století, se průměr zvedl přes 1000 kusů a stal se vyrovnanějším; největší odstřel byl v r. 1911 — 2.367 zajíců. Počátkem 80. let minulého století se na velkostatku objevil divoký králík a poměrně brzy se dosti rozmnožil; největší odstřel — 303 kusy byl v r. 1923.

Průměrné úlovky bažanta (odstřel i odchyt) v 18. a v 1. polovině 19. století se přibližovaly 2.000 kusů ročně a jen zřídka kdy klesly pod 1.000 kusů; nejméně úspěšný rok byl 1739 s 6.087 kusy. Od poloviny minulého století se pak roční průměr pohyboval kolem 500 kusů. U koroptví byl roční průměr kolem 1.000 kusů, opět s dosti velkými výkyvy, např. v roce 1746 to bylo jen 105, roku 1753 bylo dosaženo maxima 4.130 kusů, v roce 1758 pak žádný. Dostí vzácně se objevovala křepelka, s výjimkou roku 1718, kdy je zaznamenán úlovek 223 a roku 1720 pak 64 křepelék.

Do 20. let minulého století se běžně vyskytoval tetřev, průměrný roční odstřel byl 2—3 kusy (nejvíce — 10 — v r. 1819). Po roce 1821 je jeho úlovek zaznamenán jen výjimečně, naposledy v r. 1863. Naproti tomu první záznam o odstřelu tetřívka byl nalezen k roku 1816 — tehdy 9 kusů, avšak v dalších letech se vyskytuje mezi úlovky poměrně vzácně, ve větší míře a pravidelně, skoro každoročně, až od 80. let minulého století. V dřívějších dobách byl hojnější jeřábek, jeho větší úlovky jsou zaznamenány v r. 1718 (30 kusů), 1726 (24 kusů) a 1789, kdy bylo střeleno v Sedloňově 12, v Olešnici rovněž 12 a v Kounově 4. Jeho větší výskyt v tomto roce [z předchozích let nejsou dochovány údaje] byl patrně ovlivněn velkým polomem z r. 1786, který postihl tehdy opočenská i jiné lesy severovýchodních Čech. V 18. století bývaly zde i divoké husy (největší odstřel — 16 kusů — v r. 1745), od počátku 19. století se však ve výkazech odstřelů neobjevují. Z ostatních druhů byla lovena kachna, sluka, holub a různé větší i malé ptáky (kvičala, drozd, skřivan a jiní). Ve 40. a 50. letech 18. století byla chována ve zdejších lesích i perlička.

Ze škodné se vyskytovala do r. 1769 běžně divoká kočka, kolem poloviny 18. století se objevuje mezi úlovky vydra, v 19. století je však vydra již vzácná. Do konce 18. století bývalo každoročně uloveno několik jezevců, v 19. století však v dochovaných výkazech není zaznamenán žádný. Úlovky lišek dosahovaly v 30. letech 18. století až 150 kusů, zatím co

V 19. století klesl průměr asi na 20 kusů ročně. Značný výskyt kun, tcho-
mů a lasiček souvisel s chovem bažantů. Z pernaté se vyskytoval orel a výr,
do konce 18. století volavka a bukač. V rejstřících odstřelů je rovněž jen
do konce 18. stol. vykazován havran a krkavec. Běžnými úlovky byla sova
(např. v r. 1736 to bylo 758 sov), jestřáb (r. 1782 — 449 kusů), káně (100
—200 kusů ročně), krahujec (150—300 ročně, r. 1794 až 455 kusů), vrá-
ny a straky (2.000—5.000 ročně, r. 1730 až 6.033).

SOUHRN

Panství opočenská je jedním z bývalých majetků, na němž možno sle-
dovat vývoj myslivosti za poměrně dlouhou dobu, neboť údaje urbářů a ně-
kterých dalších pramenů nás zavádějí zpět až do 16. a 17. století, kdy byla
nejdůležitější lesnickou činností; svého vrcholu dosahuje pak v 1. polo-
vině 18. století, jak nám dokládají instrukce pro lesní a myslivecký per-
sonál z této doby i záznamy odstřelů. Od 2. poloviny 18. a hlavně pak od
19. století její význam i když nepřestává, přece jen ustupuje a hlavním
zájmem se stává vlastní lesní hospodářství — pěstování lesních porostů
a produkce dříví.

Ačkoliv myslivost byla v době své slávy a svého rozkvětu projevem
a průvodním zjevem feudální doby a jejích řádů, byla jedním z charakte-
ristických znaků zdejšího kraje. Tento článek, i když jen ve stručnosti,
se snaží přispět k poznání historie této lidské činnosti i minulosti zdejšího
kraje — Orlických hor a Podorlicka.

Poznámky.

- 1) J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch darge-
stellt. IV. Bd. Königgrätzer Kreis. Praha 1836, str. 350 n.
- 2) A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království Českého, Díl II. Hradecko.
Praha 1883, str. 50. V roce 1636 byly horské vesnice v okolí Deštné
(Dobré, Hlíné, Osečnice, Rovné, Mnichová, Lomy a Deštné) od Opoč-
na odděleny a připojeny k panství Černíkovice (Taxa panství opoče-
nského — viz pozn.⁸)
- 3) Státní ústřední archiv Praha, DZV 67, K 28, kde je zaznamenáno „spa-
tření gruntů“. Údajů z tohoto zápisu bylo použito A. Sedláčkem, l. c.,
str. 43, a, patrně dle Sedláčka, i v článku O lovu a myslivcích na
Opočensku [autor. zkr. V. E.], Stráž myslivosti, roč. XV/1937, str. 10
až 13, 44—47.
- 4) Státní archiv [dále zkracuji Sar] Zámorsk, fond Velkostatek (Vs) Opoč-
no, urbář 1542. Na deskách je nápis „Urbarium des Herrn Joann Trčka
von Lipa 1542“. Urbář je však psán česky. Strana 587 a 597.
- 5) Tamtéž, str. 608.
- 6) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. F 26/1/2, urbář 1598. Sepsán za pana
Kryštofa Jaroslava Trčky z Lípy na Opočně a Smiřicích. Hamfešt
(smlouva) pro skláře deštnského na str. 546—8.

- 7) Tamtéž, str. 150 a 168.
- 8) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 38/3/60—66. Taxa panství opočenského v létu 1636, 9. Januári.
- 9) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 35/1/1b.
- 10) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 35/3/49 — 50.
- 11) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 32/1/6 — zprávy lesmistra.
- 12) Viz pozn.⁸⁾
- 13) Jan Čabart, Vývoj české myslivosti. Praha 1958, str. 72.
- 14) Urbář 1598 (viz pozn.⁶⁾, str. 21. Oborou vedla silnice, o níž se v urbáři uvádí: „Skrze touž oboru jest silnice a s každé strany v plotěch hráze- ných jest chalupa, v kterýchž vrátí se chovají. A který forman jede, anebo kdokoliv voly žene, platí z koně a volů po 1 den. Na schází se toho do roka při nejmenším přes 8 kop grošů.“
- 15) Urbář 1598, str. 356.
- 16) Taxa 1636 (viz pozn.⁸⁾. Ve zvláštní ohradě se pásli koně a hovězí dobytek („na sta kusů“).
- 17) Inventář opočenského fideikomisního panství z r. 1694 při nástupu Je- ronýma Colloredo uvádí v oboře tyto stavy zvěře: 170 kusů zvěře je- lení, 104 daňčí, 30 kusů srnčí a 9 kusů zvěře černé (inventář je ulo- žen v Sar Zámorsk, Vs Opočno, bez signatury).
- 18) Taxa 1636 (viz pozn.⁸⁾.
- 19) Sar Zámorsk, fond Vs Opočno, sign. 14/19/26 b, c.
- 20) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 32/1/2a (Instrukce pro lesmistra panství opočenského 1704).
- 21) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 32/1/2 h (Instrukce pro dvorního mysliv- ce Mikuláše Jakuba z Innfeldu z 11. XI. 1727). K instrukci je připojena konsignace bažantů v revírech dle stavu k 31. XII. 1726.
- 22) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 32/1/2 m (Instrukce pro lesmistra a poles- něho panství opočenského z r. 1743).
- 23) Sar Zámorsk, Vs Opočno, bez sign. Mapu kreslil polesný Josef Bohutín- ský.
- 24) Lesní závod Opočno. Koncept hospodářského lesního plánu 1945, str. 27.
- 25) Viz pozn.²¹⁾.
- 26) V roce 1730 vypuštěno 148 kusů, 251 v roce 1731, 84 v roce 1734 atd. Údaje v účtech lesmistra z příslušných roků (uloženy Sar Zámorsk, Vs Opočno).
- 27) Viz poznámka ²²⁾.
- 28) Sar Zámorsk, Vs Opočno, důchodní účty 1635, 1722.
- 29) Viz poznámku ²¹⁾.
- 30) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 35/1/1b, fol. 30 (obnovení mezi mezi panstvím Opočno a Smiřice z r. 1650).
- 31) Viz pozn.²⁰⁾.
- 32) Viz pozn.²¹⁾.
- 33) Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 32/1/2 l (Instrukce pro lesmistra Jakuba Kobela 1739).
- 34) Spisy o sporech ohledně škod zvěří na polích a lukách jsou uloženy ve fondu Vs Opočno, sign. 88.
- 35) Sar Zámorsk, Vs Opočno, Berechnungsbuch... (zařizovací elaborát z r. 1800) — bez sign.
- 36) Tabulka z r. 1730 je sestavena dle údajů v knize zprávy lesmistra (viz pozn.¹¹⁾), druhá z r. 1882 dle výkazu stavu zvěře a prelimináře od- střelu, který je vložen v rejstříku zvěře za rok 1882 (Sar Zámorsk, Vs Opočno, účty).

- 37] Lesní závod Opočno. Hospodářský plán lesů velkostatku Opočno 1930 až 49. Všeobecný popis. Sr. též Fideikomisní odhad velkostatku Opočno z r. 1895 (Sar Zámorsk, Vs Opočno, bez sign.).
- 38] Fideikomisní odhad 1895 (Befund der Forstsachverständigen über die zu der Fideikomiss herrschaft Opočno gehörigen Waldungen) — viz pozn. 37).
- 39] Viz pozn. 21).
- 40] Sar Zámorsk, Vs Opočno, sign. 32/1/2 i (Instrukce pro lesmistra Ferdinanda Ignáce Schauera z Augenburgu 1730).
- 41] Urbář 1598 (viz pozn. 6), str. 548.
- 42] Sar Zámorsk, Vs Opočno, účty z r. 1758, dále Sar Praha, pracoviště Hořovice, fond Colloredo-mansfeldské ústřední ředitelství Praha, správa velkostatku Opočno 1845—52, sign. 15 — Lesnictví, lesní zprávy z r. 1847.
- 43] J. Cabart, Vývoj české myslivosti, str. 149.
- 44] Sar Zámorsk, Vs Opočno, důchodní účty 1617—1642.
- 45] Sar Zámorsk, Vs Opočno, účetní materiál (důchodní účty, účty lesmistra, rejstříky zvěře). Na základě těchto účtů byly sestaveny tabulky odstřelů za léta 1706—1926 pro zvěř užitkovou a 1718—1885 pro škodnou, ovšem obojí s většími či menšími mezerami. Pro obtíže při sazbě a tisku byly tyto tabulky nahrazeny následujícím stručným slovním přehledem.

Jaroslav Šůla

DOBRUŠSKÁ PRIVILEGIA PŘÁVOVÁŘEČNÁ A JAN RUDOLF TRČKA Z LÍPY

Z významných městských privilegií v období feudalismu bylo i právo svobodného vaření piva. Dobruška, město v podhorské části opočenského panství, které v letech 1494—1634 patřilo rytířskému, později panskému rodu Trčků z Lípy, měla toto privilegium potvrzené již roku 1320 Mutinou z Dobrušky.¹⁾

Přesněji toto právo formuloval Jaroslav Trčka z Lípy v privilegiu vydaném 16. XII. 1582. Ustanovil, aby dobrušským měšťanům „od žádného jim na škodu v časích potomních pivovar stavěn, také nynější anebo kterýž by potom kdy měli, bořen ani odjímán nebyl, ani žádným vymyšleným způsobem o vaření piva v Dobrušce, šenky vína a prodej solí nepřišli a takové od dědicův i budoucích mých k braní piv panských nebyli potahováni“. Víno mohou svobodně kupovati, skladovati i dále prodávati ve svých domech i mimo